

ЖІНОЧА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ В КОНТЕКСТІ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Пугач С. І.

ВСТУП

Актуальність дослідження жіночої злочинності як соціально-правового явища в контексті післявоєнного відновлення України зумовлена низкою чинників, що охоплюють соціальні, правові, економічні та психологічні аспекти, адже, у періоди соціально-економічних криз, збройних конфліктів та їхніх наслідків структура злочинності зазнає суттєвих змін, що потребує детального аналізу та розробки ефективних механізмів правового реагування.

Жіноча злочинність є багатовимірним явищем, що відображає загальні тенденції суспільної трансформації, пов'язані зі змінами ролі жінки в соціальному, економічному та правовому просторі. Післявоєнний період супроводжується поглибленням соціальної нерівності, зростанням рівня безробіття, психологічним стресом, а також зміною сімейних і суспільних ролей, що може сприяти збільшенню кількості правопорушень серед жінок.

Одним із ключових аспектів актуальності цієї теми є необхідність оцінки впливу військових конфліктів на злочинну поведінку жінок, зокрема з урахуванням їхньої ролі у військових діях, вимушеного переселення, втрати роботи та соціальної підтримки. У цьому контексті важливим є визначення закономірностей та факторів, які впливають на жіночу злочинність у постконфліктний період, що дозволить удосконалити законодавчу та правозастосовну практику, адаптувавши її до нових соціальних реалій. Крім того, дослідження жіночої злочинності має важливе значення для розробки програм ресоціалізації та запобігання рецидивній злочинності серед жінок, адже, війна призводить до руйнування традиційних інститутів соціального контролю, що знижує ефективність класичних механізмів профілактики злочинів. У зв'язку з чим особливої актуальності набуває впровадження гендерно чутливих стратегій у сфері кримінальної політики, спрямованих на реабілітацію та інтеграцію жінок, які вчинили правопорушення.

Таким чином, дослідження жіночої злочинності в контексті післявоєнного відновлення України є важливим з огляду на необхідність адаптації правової системи до нових викликів, розробки ефективних механізмів запобігання злочинності серед жінок, а також забезпечення

соціальної реабілітації та підтримки жінок у складних життєвих обставинах.

1. Наукові підходи та суспільні уявлення, що жіночої злочинності

В теорії та практиці науки виділяють різні підходи до визначення поняття «жіноча злочинність», зокрема, соціологічний підхід (розглядає жіночу злочинність як відображення соціально-економічних умов, рівня розвитку суспільства, сімейних і гендерних ролей), психологічний підхід (фокусується на особистісних характеристиках жінок, які скоюють злочини, їх емоційній сфері, мотивації та психічних особливостях), біологічний (антропологічний) підхід (базується на теоріях Ломброзо та інших учених, які намагалися пояснити злочинність жінок через біологічні фактори), кримінологічний підхід (досліджує жіночу злочинність через призму структури злочинів, статистичних даних та профілю злочинниць), феміністичний підхід (розглядає жіночу злочинність як наслідок патріархальних соціальних структур, які обмежують можливості жінок та можуть провокувати їхню криміналізацію). В правовій науці у переважній більшості поняття «жіноча злочинність» розуміється, як «сукупність злочинів, що вчиняються особами жіночої статі на певній території за певний проміжок часу»¹ (О.М. Гаргат-Українчук).

Враховуючи зауважене визначимо, що жіноча злочинність – це соціально-правове явище, що відображає сукупність злочинних діянь, вчинених жінками, зумовлених комплексною взаємодією соціальних, психологічних, біологічних та кримінологічних факторів, а також особливостями гендерної ролі у суспільстві.

У своєму дисертаційному дослідженні В.В. Федусик («Жіноча злочинність в Україні (кримінально-правові та кримінологічні проблеми)») визначає, що «у будь-якому суспільстві злочинність виступає в декількох формах: у формі об'єктивної реальності, формалізованої в кримінально-статистичних одиницях, що реалізується в рамках відособленого системного соціального процесу, у формі образу злочинності в масовій психології і засобах масової інформації, нарешті,

¹ Гаргат-Українчук О.М. Кримінологічна характеристика жіночої злочинності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія ПРАВО*, Випуск 25. 2014. С. 189. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9372/1/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D1%87%D0%BE%D1%97%20%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf> (дата звернення: 14.01.2025)

у формі уявлення про кримінальність конкретних суб'єктів в образі злочинців»².

Керуючись даним підходом визначимо ключові аспекти жіночої злочинності у відповідності до зауважених автором форм:

1. Форма об'єктивної реальності: наприклад, відповідно до статистики визначеної Офісом Генерального прокурора у 2024 р. кримінальні правопорушення вчинили 11 532 жінки, з них 4 719 – кримінальні проступки, 347 особливо тяжкі злочини, 4 330 – невеликої тяжкості злочини, 1 817 – нетяжкі злочини³.

2. Образ злочинності в масовій психології і засобах масової інформації: у масовій психології та медіа образ жіночої злочинності формується під впливом низки стереотипів та узагальнень, які відображаються у суспільному сприйнятті, зокрема, основні характеристики цього образу включають відхилення від традиційної жіночої ролі (жінки-злочинниці часто сприймаються як такі, що порушують усталені соціальні норми щодо жіночої поведінки, відходячи від ролі «берегині домашнього вогнища» та «морального компаса» суспільства); емоційна нестабільність та афективність (у суспільній свідомості закріплено уявлення про те, що жінки частіше вчиняють злочини під впливом сильних емоцій або в стані афекту); вплив соціального оточення (жінки-злочинниці нерідко зображуються як такі, що потрапили під негативний вплив оточення, зокрема партнерів або родичів); вплив соціально-економічних чинників (у масовій свідомості поширене уявлення, що жінки вдаються до злочинів через матеріальні труднощі або бажання забезпечити сім'ю, яке підтверджується твердженням). Так, І.Р.Серкевич та О.М. Броневицька стверджують, що «жінка є берегиною домашнього вогнища, впливає на поведінку чоловіка та виховання дітей, переважно саме вона визначає взаємини в родині. Тому без перебільшення можна сказати, що залучення жінки до злочинної діяльності та поширеність жіночої злочинності впливає на моральний стан суспільства вагомніше, ніж поширення чоловічої злочинності»⁴.

3. У формі уявлення про кримінальність конкретних суб'єктів в образі злочинців, який в т.ч. формується на основі характеристики відомих жінок-злочинниць, зокрема, аферистки А.Коваленко, співучасниці

² Федусик В.В. Жіноча злочинність в Україні (кримінально-правові та кримінологічні проблеми): автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2001. С.11.

³ Статистика. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika> (дата звернення: 10.01.2025)

⁴ Серкевич І., Броневицька О. Аналіз психологічної структури жіночої злочинності. *Часопис Київського університету права*, 2020/1, С. 323. <https://doi.org/10.36695/2219-5521.1.2020.64> URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/310/295> (дата звернення: 04.02.2025)

організації мережі сексуальної експлуатації неповнолітніх Г.Максвелл, контрабандисти наркотиків у Європі А.Монтеро, чорної ріелтори О.Трошенко, вбивці А.Паніної, медсестри-вбивці Н.Зубенко, крадійки С.Бодуан та ін. Образ жінок-злочинниць часто подається через певні стереотипні уявлення основними з яких є: фатальна жінка (жінка-злочинниця зображується як спокуслива, маніпулятивна особа, що використовує свою зовнішність і хитрість для досягнення злочинних цілей); жертва обставин (образ жінки, яка вчинила злочин під впливом життєвих труднощів або насильства, не маючи злочинного наміру), мати-злочинниця (викликає особливий суспільний резонанс через порушення традиційного уявлення про материнство), організаторка злочину (представлена як жінка-лідер кримінального угруповання, що суперечить стереотипному сприйняттю жінки як підлеглої ролі в кримінальному світі), психологічно нестабільна злочинниця (жінка, злочин якої пояснюється психічними розладами або емоційною нестабільністю).

2. Відмінні риси жіночої злочинності

Відмінними рисами жіночої злочинності від інших видів злочинності є:

1. Кількісні показники вчинених жінками кримінальних правопорушень. Як зауважує Д.Ю. Слюсар «незважаючи на зміну соціального становища жінок, особливо в останнє десятиліття, кількість зареєстрованих злочинів, вчинених жінками, нижче такого ж показника серед чоловіків в 5-7 разів. Ця тенденція представляє особливий інтерес, з огляду на те, що кількість жінок у країні перевищує кількість чоловіків»⁵. Так, за статистикою 2023 р. по відношенню до жінок було відкрито 24 881 кримінальну справу, з них повторно вчинили кримінальне правопорушення 3393 жінки, 2432 скоїли злочин у групі, 481 – в стані наркотичного чи алкогольного сп'яніння, 436 підозрюваних жінок на момент вчинення кримінального правопорушення не виповнилося 18 років⁶. Зауважимо, що у період економічних криз або соціальної нестабільності спостерігається зростання злочинності серед жінок, особливо у сфері шахрайства, крадіжок та наркотоργівлі (наприклад, після Другої світової війни та в 1990-х рр. після розпаду СРСР кількість злочинів, скоєних жінками, зросла через бідність та відсутність можливостей для легального заробітку).

⁵ Слюсар Д.Ю. Поняття, сутність та особливості жіночої злочинності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія ПРАВО*, Випуск 55. Том 2. 2019. С. 107-109. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/915944.pdf> (дата звернення: 04.01.2025)

⁶ Дуніна А. Королеви криміналу. В Україні зростає жіноча злочинність. АПОСТРОФ, URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/society/accidents/2024-09-04/korolevyi-kriminala-v-ukraine-rastet-jenskaya-prestupnost/59234> (дата звернення: 12.01.2025)

2. Особливості структури жіночої злочинності. На думку О.М. Гаргат-Українчук можна виділити дві сфери вчинення жінками кримінальних правопорушень «сфера побуту, де жінок здебільшого штовхають до злочину негативні обставини сімейно-шлюбних, родинні і суспільних відносин... сфера, де жінка працює, виконує професійні функції, пов'язані з можливістю вільного доступу до матеріальних цінностей»⁷. Структура жіночої злочинності має ряд особливостей, що відрізняють її від чоловічої злочинності. Зокрема, основними кримінальними правопорушеннями, які вчиняються жінками є: економічні та майнові кримінальні правопорушення (крадіжки, шахрайство, службові злочини, фінансові махінації); кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я (убивства, заподіяння тілесних ушкоджень, часто пов'язані з домашнім насильством або самогубством); кримінальні правопорушення у сфері незаконного обігу наркотиків (жінки часто виступають посередниками або кур'єрами) та ін. Наприклад, за статистичними показниками облікованих кримінальних правопорушень у 2020 р. відсоткове співвідношення жінок серед правопорушників у кожній категорії склало: кримінальні проступки – 17,29%, особливо тяжкі злочини – 11,1%, середньої важкості злочини – 6, 36%, нетяжкі злочини – 12,07%⁸. У своїх дослідженнях Б. Бадзюк обґрунтовує, що жіноча злочинність має таку ознаку, як «менша суспільна небезпека, проте ця тенденція змінюється, оскільки збільшується кількість тяжких злочинів, які вчиняють жінки, і підвищується їх кримінальна роль у змішаній злочинності, висока імпульсивність, що призводить до поганого прогнозування особою наслідків вчинюваних дій»⁹.

Найбільшу кількість кримінальних правопорушень в структурі жіночої злочинності складають кримінальні правопорушення в економічній сфері, які можуть бути зумовлені низкою об'єктивно-суб'єктивних чинників – соціально-економічна криза, руйнування інституту сім'ї, соціально-психологічна напруженість жіночої частини

⁷ Гаргат-Українчук О.М. Кримінологічна характеристика жіночої злочинності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія ПРАВО*, Випуск 25. 2014. С. 189. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9372/1/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D1%87%D0%BE%D1%97%20%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf> (дата звернення: 14.01.2025)

⁸ Статистика. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika> (дата звернення: 10.01.2025)

⁹ Бадзюк Б. Особливості психології жінки-злочинниці. *Історико-правовий часопис*. 2018. №1 (11). С.135-139. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15142/1/28%20badziuk.pdf> (дата звернення: 14.01.2025)

населення у суспільстві, низький рівень життя, відмінності у доступі до соціальних ресурсів у порівнянні із чоловіками, елементи соціальної психології, які мають виявлення у «викривлених потребах, інтересах, цілях, мотивах, моральних цінностях і правосвідомості осіб, які вчиняють правопорушення»¹⁰.

3. Роль жінки у кримінальному правопорушенні характеризується тим, що жінки рідко виступають організаторами або лідерками злочинних угруповань, найчастіше виконуючи другорядні ролі або діючи самостійно (наприклад, у сфері торгівлі наркотиками жінки часто виступають як кур'єри або розповсюджувачі, тоді як керівні позиції займають чоловіки; у сфері корупції жінки можуть брати участь як посередники, використовуючи свою соціальну чи професійну позицію). Проте, існують і виключення з даної тенденції і жінка може виступати організатором вчинення кримінального правопорушення, наприклад, за вироком суду Л.Кушинську було визнаною винною в організації подвійного вбивства із корисних мотивів з метою заволодіння квартири убитих та засуджено до довічного ув'язнення¹¹.

4. Психологічні особливості жіночої злочинності полягають у тому, що жінкам, які вчиняють кримінальні правопорушення менш притаманні антисоціальні установки, соціальна-психологічна адаптація має дефекти без серйозних порушень, відсутні стійкі злочинні переконання. Наприклад, жінка, яка протягом тривалого часу зазнавала домашнього насильства, в умовах психоемоційного напруження вчинила кримінально каране діяння, завдавши кривднику смертельного поранення. Зазначена поведінка обумовлюється впливом афективного стану, що виник унаслідок тривалого стресового впливу, психологічного виснаження та неможливості вирішити конфлікт у правовий спосіб, при цьому важливим аспектом є відсутність у суб'єкта попереднього злочинного наміру, що свідчить про ситуативний характер протиправного вчинку, зумовлений дією сильних емоцій, а не заздалегідь сформованою мотивацією.

5. Особистість жінок-злочинниць характеризується наступними факторами: соціально-демографічні фактори (основними серед яких є: середній вік 25-40 р., освіта середня або неповна вища, малозабезпечені або неблагополучні сім'ї, розлученні або одинокі матері); соціально-

¹⁰ Євдокімова М.О. Причини та умови жіночої злочинності в економічній сфері. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія ПРАВО*, Випуск 49. Том 2. 2018. С. 105-107. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34769/1/%D0%9F%D0%A0%D0%98%D0%A7%D0%98%D0%9D%D0%98%20%D0%A2%D0%90%20%D0%A3%D0%9C%D0%9E%D0%92%D0%98%20%D0%96%D0%86%D0%9D%D0%9E%D0%A7%D0%9E%D0%87.pdf> (дата звернення: 09.01.2025)

¹¹ Салімович Л. Після помилування на волю вийшла перша засуджена в Україні до довічного ув'язнення. Україна молода: Бойова газета героїчної нації. URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/3299/2006/122320/> (дата звернення: 14.01.2025)

психологічні фактори (основними серед яких є: адаптаційний потенціал у вигляді впливу оточення на жінок, схильності до конформізму, емоційна нестійкість); кримінально-правові фактори (основними серед яких є: низький рівень повторної злочинності, вчинення кримінальних правопорушень обумовлено матеріальними труднощами, прагненням захисту, емоційною реакцією на конфлікт); біопсихологічні фактори (основними серед яких є: фізіологічні особливості, афектність, схильність до маніпулятивної поведінки); культурно-нормативні фактори (основними серед яких є: соціальні стереотипи, рівень правової обізнаності, система цінностей) та ін. Наприклад, як зауважує Б.Бадзюк «при порівнянні жінок, засуджених за насильницькі і корисливі злочини, слід відзначити, що у насильницьких злочинниць більш висока активність і збудливість, що в поєднанні з імпульсивністю і визначає специфіку їх агресивної протиправної поведінки»¹². Яскравим прикладом узагальнення специфічних факторів жіночої злочинності під час вчинення вбивства жінками на «грунті ревності», які частіше носять емоційний, імпульсивний характер, мають побутову природу та пов'язані з особистими відносинами, при цьому жінки використовують доступні в побуті знаряддя, а психологічний портрет злочинниці у такому випадку характеризується низькою самооцінкою, емоційною та фінансовою залежністю від партнера.

3. Протидія жіночій злочинності у воєнний та післявоєнний період

У воєнний період будь-яких збройних конфліктів на фоні загального зростання рівня злочинності значного поширення набувають кримінальні правопорушення пов'язанні із виживанням жінок, незаконним продажем дефіцитних товарів, продуктів харчування, медикаментів, збільшення випадків самозахисту та помсти, воєнних і військових злочинів, вимушена проституція та сексуальна експлуатація, кримінальних правопорушень вчинених в стані афекту, а у післявоєнний період – збільшенням економічної злочинності, корупції та зловживання службовим становищем, вчинення побутових кримінальних правопорушень, в т.ч. по відношенню до неповнолітніх. Російсько-українська війна зумовила настання таких соціальних наслідків, які сприяли залученню жінок до реалізації незаконних фінансових схем, шахрайства, нелегальної торгівлі гуманітарною допомогою, шахрайства з виплатами ВПО та допомогою від міжнародних організацій, колаборації з окупаційною владою, агітації та співпраці з ворожими структурами, діяльності у проросійських збройних формуваннях, шпигунстві, участі у диверсіях. Також, на фоні психологічних наслідків

¹² Бадзюк Б. Особливості психології жінки-злочинниці. Історико-правовий часопис. 2018. №1 (11). С.135-139. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15142/1/28%20badziuk.pdf> (дата звернення: 14.01.2025)

війни відмічається зростання випадків домашнього насильства, кримінальних правопорушень вчинених у стані афекту, випадків насильницьких дій проти осіб підозрюваних у співпраці з ворогом та ін.

Жіноча злочинність у післявоєнний період зазнає якісних та кількісних змін, що зумовлені як загальними процесами соціальної реінтеграції, так і специфічними наслідками війни до яких слід віднести масові міграції, дисбаланс у статеві-віковій структурі, закріплення міграційних процесів, руйнування інфраструктури та виробничих потужностей, зниження ВВП, зростання безробіття, розкриття логістичних ланцюгів, зростання тіньової економіки, інфляція та зниження купівельної спроможності населення, фінансова нестабільність, зростання рівня бідності та посилення соціальної нерівності, перевантаження соціальної інфраструктури в регіонах, що приймають переселенців, житлові проблеми, наслідки для ринку праці, зниження якості освіти та втрата освітніх можливостей, погіршення доступу до медичних послуг, дефіцит медичних кадрів та зростання захворюваності населення (в т.ч. психічної), екологічні наслідки у вигляді масштабного забруднення довкілля, небезпеки хімічного і радіаційного забруднення, виклики післявоєнного відновлення та ін.¹³.

На нашу думку, на жіночу злочинність значний вплив матимуть соціально-економічні фактори та кримінальні ризики під впливом яких жінки можуть вдаватися до протиправної діяльності, зокрема, прогнозовано передбачається такі зміни у структурі жіночої злочинності у післявоєнний період, як:

- збільшення економічної злочинності, оскільки масштабні фінансові вливання на відбудову країни можуть призвести до розширення корупційних схем, зловживань службовим становищем, розкрадання бюджетних коштів та гуманітарної допомоги;

- зростання кількості шахрайських схем, так, після війни можуть активізуватися фінансові піраміди, афери з нерухомістю, підробка документів, незаконне отримання соціальних виплат, що включатиме як індивідуальні дії, так і діяльність організованих злочинних груп;

- в умовах ослабленого державного контролю після війни зросте незаконний обіг товарів, зокрема медикаментів, алкоголю, тютюнових виробів, зброї та наркотичних речовин, у чому можуть бути задіяні жінки, особливо з числа осіб, які раніше займалися нелегальним бізнесом;

¹³ Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г., Крикун О.І., Когатько Ю.Л., Заяць В.С., Клименко Ю.А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр.та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи. Електронне видання. Київ, 2023. 191 с. URL: https://idss.org.ua/arhiv/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D1%8F%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf (дата звернення: 16.01.2025)

– внаслідок війни в суспільстві сформується високий рівень агресії, що призведе до частіших випадків фізичного та психологічного насильства у сім'ях, у відповідь можливе збільшення випадків самозахисту жінками, що іноді набуватиме форм тяжких злочинів, зокрема вбивств або нанесення тяжких тілесних ушкоджень;

– економічна нестабільність та соціальна вразливість сприятимуть поширенню злочинів, пов'язаних із вербуванням жінок для нелегальної роботи або сексуальної експлуатації, як на території країни, так і за її межами;

– жінки, які пережили насильство, втрату близьких або перебували в окупації, можуть мати серйозні психологічні розлади, що призведе до підвищеного рівня агресії, саморуйнівної поведінки, девіантних вчинків, збільшення випадків злочинів, скоєних у стані афекту, зокрема щодо осіб, які вважатимуться винними у воєнних злочинах або колаборації та ін.

Протидія жіночій злочинності у післявоєнних період в Україні повинна включати правові, соціальні та психологічні аспекти:

1. Правові механізми протидії жіночій злочинності (реформування системи кримінальної юстиції з акцентом на реабілітаційні програми; удосконалення законодавства щодо соціального захисту жінок, які перебували в умовах конфлікту; впровадження альтернативних заходів покарання для жінок, які вчинили злочини через соціальні обставини (наприклад, обов'язкові програми ресоціалізації замість позбавлення волі)).

2. Соціальні підходи (створення програм соціальної адаптації для жінок, які повертаються з тимчасово окупованих територій або які зазнали насильства; сприяння працевлаштуванню та професійній освіті жінок, які перебували в умовах конфлікту; розширення доступу до соціальних послуг, включаючи психологічну допомогу та кризові центри).

3. Психологічні аспекти реабілітації (надання психологічної допомоги жінкам, які пережили насильство, втрати або інші травматичні події; впровадження програм психосоціальної реабілітації для жінок у місцях позбавлення волі; розвиток ініціатив із соціально-психологічного супроводу жінок, які виходять з місць позбавлення волі) та ін.

ВИСНОВКИ

Жіноча злочинність – це соціально-правове явище, що відображає сукупність злочинних діянь, вчинених жінками, зумовлених комплексною взаємодією соціальних, психологічних, біологічних та кримінологічних факторів, а також особливостями гендерної ролі у суспільстві. У суспільстві жіноча злочинність має форму об'єктивної реальності, форму образу жіночої злочинності в медіа та масовій психології, форму уявлення про кримінальність конкретних жінок-злочинниць, роллю у кримінальних правопорушеннях,

Відмінними рисами жіночої злочинності від інших видів злочинності є: кількісні показники вчинених жінками кримінальних правопорушень, особлива структура жіночої злочинності, психологічні особливості жіночої злочинності, характеристика особистості жінок-злочинниць. Жіноча злочинність у воєнний та післявоєнний періоди зазнає трансформацій під впливом соціально-економічних та психологічних чинників, зокрема, в умовах збройного конфлікту поширюються правопорушення, пов'язані з виживанням, самозахистом, помстою, незаконною торгівлею та сексуальною експлуатацією, а після війни зростає рівень економічної злочинності, корупції, шахрайства, нелегального обігу ресурсів та соціальних виплат.

Протидія жіночій злочинності в післявоєнний період має базуватися на інтегрованому підході, що включає правові, соціальні та психологічні механізми. Особливої уваги потребує реабілітація та соціальна адаптація жінок, які зазнали негативних наслідків війни, а від так впровадження комплексних програм ресоціалізації та підтримки може суттєво знизити рівень жіночої злочинності та сприяти формуванню безпечного суспільства у післявоєнній Україні.

АНОТАЦІЯ

У розділі монографії здійснено дослідження жіночої злочинності як соціально-правового явище в контексті післявоєнного відновлення України. Визначено, що жіноча злочинність – це соціально-правове явище, що відображає сукупність злочинних діянь, вчинених жінками, зумовлених комплексною взаємодією соціальних, психологічних, біологічних та кримінологічних факторів, а також особливостями гендерної ролі у суспільстві. Підкреслено, що у суспільстві жіноча злочинність має форму об'єктивної реальності, форму образу жіночої злочинності в медіа та масовій психології, форму уявлення про кримінальність конкретних жінок-злочинниць, роллю у кримінальних правопорушеннях. Зауважено, що відмінними рисами жіночої злочинності від інших видів злочинності є: кількісні показники вчинених жінками кримінальних правопорушень, особлива структура жіночої злочинності, психологічні особливості жіночої злочинності, характеристика особистості жінок-злочинниць. Наголошено, що жіноча злочинність у воєнний та післявоєнний періоди зазнає трансформацій під впливом соціально-економічних та психологічних чинників, зокрема, в умовах збройного конфлікту поширюються правопорушення, пов'язані з виживанням, самозахистом, помстою, незаконною торгівлею та сексуальною експлуатацією, а після війни зростає рівень економічної злочинності, корупції, шахрайства, нелегального обігу ресурсів та соціальних виплат. Визначено, що протидія жіночій злочинності в післявоєнний період має базуватися на інтегрованому підході, що включає правові, соціальні та психологічні механізми. Відзначено, що

особливої уваги потребує реабілітація та соціальна адаптація жінок, які зазнали негативних наслідків війни, а від так впровадження комплексних програм ресоціалізації та підтримки може суттєво знизити рівень жіночої злочинності і сприяти формуванню безпечного суспільства у післявоєнній Україні.

Література:

1. Гаргат-Українчук О.М. Кримнологічна характеристика жіночої злочинності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія ПРАВО*, Випуск 25. 2014. С. 189-191. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9372/1/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D1%87%D0%BE%D1%97%20%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf> (дата звернення: 14.01.2025)
2. Федусик В.В. Жіноча злочинність в Україні (кримінально-правові та кримінологічні проблеми): автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2001. 22 с.
3. Статистика. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika> (дата звернення: 10.01.2025)
4. Серкевич І., Броневицька О. Аналіз психологічної структури жіночої злочинності. *Часопис Київського університету права*, 2020/1, С. 323-327. <https://doi.org/10.36695/2219-5521.1.2020.64> URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/310/295> (дата звернення: 04.02.2025)
5. Слюсар Д.Ю. Поняття, сутність та особливості жіночої злочинності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія ПРАВО*, Випуск 55. Том 2. 2019. С. 107-109. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/915944.pdf> (дата звернення: 04.01.2025)
6. Дуніна А. Королеви криміналу. В Україні зростає жіноча злочинність. АПОСТРОФ, URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/society/accidents/2024-09-04/korolevyi-kriminala-v-ukraine-rastet-jenskaya-prestupnost/59234> (дата звернення: 12.01.2025)
7. Бадзюк Б. Особливості психології жінки-злочинниці. *Історико-правовий часопис*. 2018. №1 (11). С.135-139. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15142/1/28%20badziuk.pdf> (дата звернення: 14.01.2025)
8. Євдокімова М.О. Причини та умови жіночої злочинності в економічній сфері. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія ПРАВО*, Випуск 49. Том 2. 2018. С. 105-107. URL:

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34769/1/%D0%9F%D0%A0%D0%98%D0%A7%D0%98%D0%9D%D0%98%20%D0%A2%D0%90%20%D0%A3%D0%9C%D0%9E%D0%92%D0%98%20%D0%96%D0%86%D0%9D%D0%9E%D0%A7%D0%9E%D0%87.pdf> (дата звернення: 09.01.2025)

9. Салімович Л. Після помилування на волю вийшла перша засуджена в Україні до довічного ув'язнення. Україна молода: Бойова газета героїчної нації. URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/3299/2006/122320/> (дата звернення: 14.01.2025)

10. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г., Крикун О.І., Когатько Ю.Л., Заяць В.С., Клименко Ю.А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр.та соц. дослідж. ім.М.В. Птухи. Електронне видання. Київ, 2023. 191 с. URL: https://idss.org.ua/arhiv/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D1%8F%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf (дата звернення: 16.01.2025)

Information about the author:

Puhach Svitlana Ivanivna,

Postgraduate Student

Donetsk State University of Internal Affairs

1, Velyka Perspektyvna Str., Kropyvnytskyi, 25000, Ukraine